

turistička seljačka obiteljska gospodarstva, vinotočja, kušaonice, izletišta, smještaj na ruralnom prostoru, stara sela, ekogospodarstva, male etnografske zbirke, tematske ceste i putovi.

Europski trendovi u ruralnom turizmu te ključne međunarodne organizacije ruralnoga turizma tema su šestoga poglavlja naslovljenog *Ruralni turizam u Europi danas*. Poglavlje donosi i primjere financiranja iz fondova Europske unije, što može biti koristan početni vodič onima koji se žele baviti ruralnim turizmom.

Zaključci i preporuke za održivi razvoj ruralnog turizma u Hrvatskoj kao završno poglavlje oslanjaju se na europske preporuke za održivi razvoj te vrste turizma, a sežu od stvaranja zakonskih temelja i poreznih propisa, preko isticanja regionalnih posebnosti, primjene novih tehnologija u premošćivanju izoliranosti seoskih zajednica, vrednovanja ljudskih resursa kao temelja za uspjeh u turizmu do očuvanja same životne sredine koja je osnovni resurs u ovoj vrsti turizma. Održivi razvoj ruralnoga turizma u Hrvatskoj, smatraju autori, trebao bi odgovoriti na sljedeća pitanja: kako zaštititi dosad čuvani prostor, koje su prednosti, a koja ograničenja razvoja određene regije, koju ulogu u razvoju imaju vlada i lokalna uprava, treba li razvoj graditi na kulturnoj, povijesnoj i gospodarskoj prepoznatljivosti ili je potrebno stvoriti neke druge pretpostavke te kako kreirati razvoj koji sam sebe neće dovesti do kolapsa.

Prema ocjeni recenzenata, "knjiga predstavlja vrlo iscrpan (...) izvor informacija i znanja o postojećem stanju ruralnog turizma, kao i snažan doprinos definiranju terminologije koja se koristi u znanstvenim i stručnim krugovima". Iscrpan je izvor sekundarnih podataka iz pro-

učavanoga područja, što dokazuje i opsežno poglavlje s literaturom. Osim za buduća znanstvena istraživanja, knjiga će biti korisna i primjenjiva i u stručnom smislu svima onima koji se bave ruralnim turizmom. Na taj je način dobrodošla dopuna uglavnom nedostatnoj literaturi o ovom području u Hrvatskoj.

Daniela Angelina Jelinčić

doi:10.5559/di.20.3.18

Marino Manin ISTRA NA RASKRIŽJU: O POVIJESTI MIGRACIJA PUČANSTVA ISTRE

Profil Multimedija i Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, 2010., 171 str.

Monografija Marina Manina "Istra na raskrižju: O povijesti migracija pučanstva Istre", objavljena uz sunakladništvo Profil Multimedije i Instituta za migracije i narodnosti u jesen 2010., sastavljena je od šest znanstvenih radova, objavljenih u zadnjem desetljeću. Knjigu su recenzirali Ivan Čizmić i Darko Vitek.

Studije objedinjene u ovom izdanju, dosad raštrkane po časopisima i zbornicima, nastajale su u raznim prigodama, a premda obuhvaćaju širok vremenski raspon od ranoga novovjekovlja do druge polovice 20. stoljeća, povezuje ih očit autorov istraživački interes za prijelomne trenutke istarske povijesti, redovito popraćene migracijama stanovništva. Traumatična iskustva čitavih generacija istarskih stanovnika ostavljala su snažan pečat u kolektivnoj memoriji, zbog čega ni historiografija nije uvijek bila pošteđena paušalnih ocjena i pretjerivanja. Maninove su studije utemeljene na arhivskim i historiografskim istraživanjima, a relevantna literatura poslužila je u prvom redu kao oslonac vlastitim uvidima i zaključcima, što svaki od članaka čini doprinosom poznavanju istarske prošlosti.

Cjelina "Uvjeti useljavanja novopridošlog stanovništva u mletačku Istru" (11-43) oblikovana je kao podrobna raščlamba dokumenta s početka 19. stoljeća, pronađenog u Državnom arhivu u Pazinu. Spis naslovljen "Molbe novih stanovnika u Vodnjanu za besplatno dobivanje zemlje od 1588. do 1801." pokazao se vrlo korisnih informacija o dodjeljivanju neobrađena zemljišta i drugih dobara u općini Vodnjan potkraj 16. i na početku 17. stoljeća. Analizirane investiture autor je podijelio u dvije skupine, odnosno one koje je do 1592. dodijelio istarski providur i one koje je nakon toga dodjeljivao rašporski kapetan, uočivši kako se razlikuju nizom sadržajnih elemenata. Tablice priložene tekstu studije usustavljaju podatke iz analiziranoga arhivskog vrela i dodatno podupiru Maninove zaključke.

Depopulirana Istra ranoga novovjekovlja oslikana je i u većem dijelu idućega rada, naslovljenog "Hrvati u slovenskoj dijelu Istre u vrijeme mletačke uprave" (45-52). Iako članak razmatra cijelo razdoblje mletačke uprave na području današnjega Slovenskog primorja, odnosno period od 13. do kraja 18. stoljeća, demografska kriza koja se protegnula kroz 16. i 17. stoljeće, a vrhunac dosegla u vrijeme Uskočkoga rata (1615. – 1618.), rezultirala je organiziranim naseljavanjem "novih stanovnika" širom Mletačke Istre, pa tako i na njezinu sjeverozapadnom dijelu. Zapisi koprarskoga biskupa Paola Naldinija svjedoče o prisutnosti kolonista, franjevac i vojnika podrijetlom "iz Liburnije, Dalmacije, a djelomično iz drugih mjesta podjarmljenih tiranskim turskim jarmom". Pozivajući se i na tragove u toponomastici, autor upozorava na višestoljetnu opstojnost hrvatskoga identiteta sjeverno od postojeće državne granice u Istri.

U članku "Odnos stanovnika Istre prema Trstu" (53-60) autorova je pažnja usmjerena još sjevernije. Novovjekovne veze Trsta i Istre produbljuju se u 18. stoljeću porastom značenja tršćanske luke. Od Napoleonskih ratova do sredine 20. stoljeća, oba su područja administrativno objedinjena, usprkos višekratnim promjenama državnih i pokrajinskih granica, a procvat Trsta do Prvoga svjetskog rata pretvorio ga je u gravitacijsko središte sjeverozapadnoga, ali i središnjega, dijela Istarskoga poluotoka. Nije stoga čudno što je Trst postao stjecištem brojnih istarskih Hrvata i Slovenaca različite društvene pripadnosti. U 19. stoljeću postaje njihovo kulturno, izdavačko i duhovno središte, o čemu, uz ostalo, svjedoči tridesetak ondje objavljenih godišta *Naše sloge* i polustoljetna opstojnost njezina slovenskog parnjaka, lista *Edinost*. Plodna je intelektualna djelatnost zatrta pod talijanskom upravom, ali je Trst i u turbulentnom 20. stoljeću ostao određenim brojnima Istrana, potaknutih ekonomskim ili političkim nedaćama.

Preostala su tri članka posvećena migracijama u 20. stoljeću, odnosno utjecaju političkih promjena na raseljavanje istarskoga pučanstva. Studija "Hrvatski gimnazijalci iz Istre u karlovačkom i zagrebačkom đlačkom internatu između dvaju svjetskih ratova" (61-101), utemeljena na istraživanju provedenom u suradnji s Neviom Šetićem, dopunjuje postojeću, pretežno memoarsku, literaturu o ovoj važnoj obrazovnoj instituciji. Nemogućnost nastavka djelovanja hrvatske gimnazije u Pazinu nakon svršetka Prvoga svjetskog rata i općenito pogoršanje položaja istarskih Hrvata nakon talijanske okupacije urodili su inicijativom za zbrinjavanje pazinskih đlaka na teritoriju Kraljevine SHS. Otvoren kao privremeno rješenje u jesen 1919., internat je 1925. preseljen u Zagreb, gdje djeluje do ukidanja 1941. godine, zbog ratnih zbivanja. Analiza sačuvanoga arhivskog gradiva, poduprta iščitavanjem spomenute literature, pokazuje kako su prve godine postojanja internata obilježene nezadovoljavajućom prehranom i teškim

higijensko-zdravstvenim uvjetima, ali se stanje postupno popravljalo. Đački se internat u Karlovcu i Zagrebu navezao na djelovanje Pazinske gimnazije, nastavljajući u tom smislu i nedovršeni predratni proces nacionalne integracije istarskih Hrvata.

A istarski Hrvati koji u međuraću nisu emigrirali bili su izloženi raznoraznim pritiscima talijanskih vlasti. Prilog poznavanju rezultata takve denacionalizatorske politike pruža članak "O propasti talijanske politike odnarođivanja u Istri (tajno popisivanje istarskih Hrvata 1939.)" (103-123). Iako literatura spominje "popis inojezičnog pučanstva u sjeveroistočnim provincijama Italije iz 1939.", spis koji je danas dostupan isključivo kao mikrofilmska kopija koja se čuva u National Archives u Washingtonu, zapravo je nastao analizom obiteljskih popisnih listova iz 1936. godine. Njihovom obradbom rimski je Središnji zavod za statistiku došao do podataka o tzv. inojezičnome pučanstvu, a Maninova raščlamba pokazuje potpun neuspjeh dvadesetogodišnje nasilne talijanizacije, o čemu svjedoče i detaljne, radu priložene, tablice.

Završno poglavlje "O ljudskim gubicima i egzodusu iz Istre u drugome svjetskom ratu i poraću" (125-140) posvećeno je temi koja i danas uzbuđuje duhove, posebno ako se iskorištava u dnevno-političke svrhe. Uz iscrpan osvrt na dosadašnju literaturu, u članku se obrađuje pitanje tzv. jama, koje su postale sinonimom za ljudske gubitke nakon kapitulacije Italije 1943. te potkraj rata u svibnju 1945. godine. Prikazano je i, s poratnim nasiljem povezano, pitanje poratnoga egzodusa. Oba su problema uklopljena u povijesni kontekst.

Studije skupljene u monografiji "Istra na raskrižju: O povijesti migracija pu-

čanstva Istre" ispunjavaju dvojak zadatak: oslanjajući se na širok izbor literature o istarskoj povijesti, upozoravaju na dosadašnji stupanj istraženosti pojedinih historografskih tema, povezanih s migracijama istarskoga stanovništva. Istodobno, autorovi su uvidi nesumnjiv istraživački doprinos obrađenoj problematici te, kao takvi, ispunjavaju svrhu naznačenu u uvodu, a to je "pružanje bilance o stečenim spoznajama i poticanje novih istraživanja."

Mihovil Dabo

doi:10.5559/di.20.3.19

**Nada Gosić,
Brigitte E. S. Jansen (ur.)
HRVATSKA: POLITIKA,
PRAVO, PRAVA
PACIJENATA I
EUTANAZIJA /
CROATIA: POLITICS,
LEGISLATION,
PATIENT'S RIGHTS
AND EUTHANASIA**

Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung,
München, 2011., 122 str.

Nedavno održana bioetička zbivanja u Rijeci i Malom Lošinj (13. dani bioetike u Rijeci, 13. – 14. svibnja, 2011. i 10. lošinjski dani bioetike, 16. – 18. svibnja, 2011.), osim ostalih znanstvenih aktivnosti, za širu su javnost ujedno bila prilika upoznavanja s recentnim bioetičkim publikacijama, među kojima za ovu priliku izdvajamo knjigu *Hrvatska: Politika, pravo, prava pacijenata i eutanazija (Croatia: Politics, Legislation, Patient's Rights and Euthanasia)*. Riječ je o knjizi njemačke izdavačke kuće Martin Meidenbauer, urednice su Nada Gosić i Brigitte E. S. Jansen, a u njoj su tekstovi četiriju autora/ica: Nade Gosić, Amira Muzura, Ive Rinčić i Hrvoja Jurića.